

De Rozebroeken, een 'Prettige wildernis'(?)

TEKST EN FOTO'S MARC BATSLEER

Hopelijk ben je nooit onverrichter zake teruggekeerd van een bezoekje aan het zwembad Rozebroeken te Sint-Amandsberg. Niet dat dat niet zou kunnen! Omwille van een stedelijk reddersprobleem kan je hier namelijk buiten clubverband nog altijd niet terecht om enkele baantjes te trekken. Maar het zou vooral jammer geweest zijn dat je met de plots vrijgekomen tijd niet een leuk, verwilderd plekje in de onmiddellijke buurt had bezocht.

Op sommige plaatsen zijn de brandnetelruigtes in juni zeer hoog opgeschoten.

Dit stukje groen, dat op het gewestplan grotendeels als parkgebied is ingekleurd, wordt steevast aangeduid met de naam Sint-Baafskouterpark. Dit is ongetwijfeld om een onderscheid te maken met het sportcomplex Rozebroeken. De zandige Sint-Baafskouter ligt evenwel ten westen van het terrein en lag oorspronkelijk minstens een tweetal meter hoger dan de Rozebroeken. Dit hoogteverschil is nog slechts op enkele plekken waar te nemen, omdat het grootste gedeelte van het toekomstige park en het sportterrein in het verleden volgestort zijn. Het Sint-Baafskouterpark zal dus wel degelijk gerealiseerd worden in de historische Rozebroeken.

Bijna 60 jaar volkstuinglorie

Maar laten we ons niet druk maken over een verkeerde naamgeving voor een nog te realiseren park. Twintig jaar geleden hadden de toen aanwezige volkstuinters veel meer redenen om boos te zijn. De tuintjes lagen er ongetwijfeld mooi geharkt, gespit en gesnoeid bij toen de eigenaars, de familie d'Anvers, bij monde van hun advocaat verzochten om het terrein vrij te maken. Ze wilden het terrein te gelde maken voornamelijk via verkavelingsplannen voor onder andere een residentiële woonwijk. De familie d'Anvers was nochtans al een paar keer aan de kassa gepasseerd met het terrein. Vanaf 1930 tot 1970 was het gebied een gemeentelijke stortplaats van Gent en Sint-Amandsberg. Vanaf 1932 tot 1989 werden er volkstuintjes ingericht, oorspronkelijk op zandgrond, maar vrij snel ook op afgedekt stort.

Het verzet van de sociaal hechte groep volkstuinters was groot maar uiteindelijk hebben ze in de Rozebroeken het onderspit moeten delven. Ironisch genoeg onder dwang van de stad Gent, die nochtans de bedoeling had te helpen. Financieel bleek het aankopen niet mogelijk maar via een BPA-wijziging wou het stadsbestuur enkele tientallen volkstuintjes vrijwaren. In het kader van een bodemonderzoek werd evenwel vastgesteld dat de gronden zwaar verontreinigd waren en ongeschikt voor het kweken van groenten en fruit. Voor een buitenstaander die de stortgeschiedenis kent, was dat geen verrassing. Maar probeer dit maar eens uit te leggen aan een kweker bejaarde die er gedurende tientallen jaren letterlijk en figuurlijk prachtige vruchten geplukt heeft en er zijn kinderen mee heeft grootgebracht.

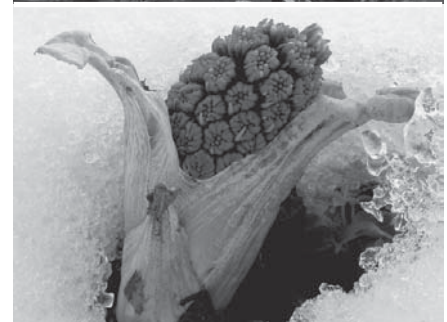
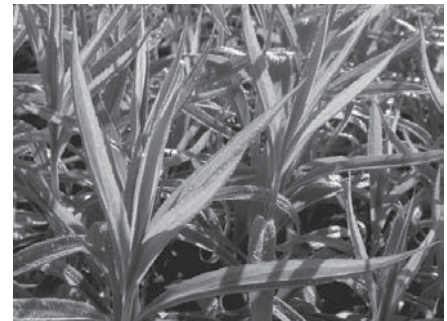
De verruiging en verbossing

Vanaf eind september 1989 was het gedaan met spitten, zaaien, schoffelen, spuiten, oogsten, plukken en snoeien. Het zal dan ook wel niemand verbazen dat het terrein er momenteel behoorlijk ruig en bossig bij ligt. Op sommige plaatsen zijn de brandnetelruigtes in juni zo hoog opgeschoten dat je er met blote armen niet meer door komt. In de nazomer is dan weer het geel van late en Canadese guldenroede overweldigend, terwijl in het voorjaar op één plek de bloeistengels van groot hoefblad late sneeuw moeten trotseren. Verder zijn de imposante maar niet ongevaarlijke reuzenbereklauw en klis veelvuldig aan te treffen.

Een meerkleurige *akelei*, een gevuld zeepkruid en sierlijke *lupinen* herinneren er ons aan dat bij de volkstuinters ook het oog verwend werd. Langs de vele kriskras door het terrein lopende paadjes tref je naast algemene tredplanten zoals *Amerikaanse kruidkers* toch hier en daar leuke verrassingen. Zo ontdekte ik de zeldzame *hondspeterselie* tijdens de gidsbeurt in het kader van de Open Monumentendag 2004. Dergelijke éénjarige pioniers krijgen nog behoorlijk wat kansen in het gebied door de veelvuldige betreding van de bodem. Omdat een humeuze bovenlaag dikwijls ontbreekt, komt de sintelachtige stortgrond op veel plaatsen bloot te liggen.

In de zuidelijke en westelijke rand, het dichtst bij de woonhuizen en de gemeenschapsschool van Sint-Baafskouter, overheersen houtige gewassen. Hier zijn de oude, rechthoekige patronen van paden tussen de tuintjes te herkennen aan de her en der

Canadese guldenroede (boven), groot hoefblad (midden) en klis (onder)

Fors uitgegroeide haagligusters vormen op sommige plaatsen mooie lovertunnels (links). In mei laten de tientallen bloeiende fruitbomen niemand onberoerd (rechts).

nog aanwezige haagligusters. Die zijn fors uitgegroeid en vormen op sommige plaatsen mooie lovertunnels die jong en oud aanspreken, maar blijkbaar ook *spotvogels*, die hier in 2003 twee broedterritoria afbaken. *Eksters* bouwen hun nesten dan weer bij voorkeur hoog in de boven alles uitstekende *Italiaanse populieren*. Sommige exotische overblijvers van het tuinverleden zoals *seringen*, *forsythia's* en coniferen geven het terrein op bepaalde plaatsen een behoorlijk chaotische aanblik. Bij enkele van die laatste heeft de nood aan gratis kerstgroen tot bizarre snoeivormen geleid. Liefhebbers van inheemse natuur hebben waarschijnlijk echter meer oog voor de fors uit de kluiten gewassen *hazelaars*, *hondsrozen*, *egelantiers* en spontaan (?) gevestigde *eiken*. En in mei laten de tientallen bloeiende fruitbomen niemand onberoerd.

Verzwaard fruit ... met lood en cadmium

Het onderzoek van elf stalen van vlier, appel, peer, pruim, rozenbottel, okker- en hazelnoot bracht in augustus 2003 evenwel een zeer ernstige verontreiniging met zware metalen aan het licht. Voor (op één na) alle onderzochte monsters werd de norm voor lood (300 ppb) sterk overschreden, variërend van een factor twee tot 32. Voor twee stalen werd de

norm voor cadmium (30 ppb) overschreden, met een maximum van elf maal de norm. Enkele berekeningen van het stadslabo duiden aan dat consumptie van dergelijk fruit totaal onaanvaardbaar is gezien de accumuleerbaarheid van beide metalen in het menselijke lichaam. Begrijpelijk dan ook dat de politieke beslissing werd genomen om de fruitbomen te rooien, maar in 2004 werd dit alvast nog niet uitgevoerd. Omdat de overschrijding van de hazelnoten eerder gering was, werd dit vorig jaar opnieuw onderzocht en toen bleven de metingen wel onder de norm. De hazelaars zullen in eerste instantie dan ook gespaard en later opnieuw geëvalueerd worden.

Dit is bijzonder jammer want het zal een serieuze kaalslag op het terrein veroorzaken en ook de plantenkeuze bij de inrichting beperken. Het was dan ook een serieuze domper op het enthousiasme voor het eerste ontwerp voor het park. Het was namelijk de bedoeling om zoveel mogelijk van de aanwezige waardevolle groenelementen te behouden, wat geïllustreerd werd in de naam 'Fruitige Wildernis'. Hopelijk kunnen we dit compenseren door een goed beheer van de aanwezige knobomen, want tot onze eigen verrassing telden we begin 2002 meer dan honderd geknotte bomen. Het betrof veelal wil-

gen, waaronder enkele 'kanjers' die ouder moeten zijn dan het stort.

De potenties van een vieze beek

Van een eerste kennismaking met de beek, die tevens de grens met Desselbergen markeert, word je niet direct vrolijk. Er werd indertijd gestort tot vlak bij de beek, waardoor langs beide kanten steile oevers ontstonden. Het water wordt via een buizenstelsel onder het sportcomplex en de

Enkele 'kanjers' van wilgen moeten ouder zijn dan het stort.

Destelbergse kant van het stort omgeleid, waardoor een doodlopende en in bepaalde perioden zuurstofloze arm werd gecreëerd. En van wat er allemaal in ligt, kan je een klein schroothandeltje beginnen. Dus laat je niet misleiden door benaming 'beek'; in zijn huidige vorm is het veeleer een grauwe, vieze gracht.

De eerste keer dat je dan een blauwe flits ziet passeren geloof je je eigen ogen niet: *ijsvogel*! En bij een bezoekje begin maart kan je er tientallen *gewone padden* aantreffen. In de volgende maanden is het water hier en daar nog net iets zwarter door de massale aanwezigheid van dikkopjes. Enkele *waterhoenen* en (ver)wilde(rde) eenden slagen er blijkbaar ook in hun eieren uit te broeden. Maar hun jongen krijgen ze nauwelijks groot.

Elzenbroek

Mocht je niet overtuigd zijn van de potenties van de beek, dan moet je maar eens het moerasbosje in de noordwestelijke hoek induiken. Een zijtakje van de Rozebroekbeek wordt hier gevoed met ijzerrijk kwelwater. Dit gebiedje werd in de stortperiode gespaard en kreeg in het GNOP de aanduiding 'mesotroof elzenbroek' mee. Op Vlaams niveau is dit een behoorlijk zeldzame vegetatie, die geklasseerd wordt als biologisch zeer waardevol. *Gele lis*, *pinksterbloem* en andere moerassoorten kleuren de kruidlaag, maar dat hier ook de kensoort *elzenzegge* voorkomt, zal de specialisten de ogen doen opengaan. Ook het oor wordt vermeld: bijna ieder jaar blijft hier begin mei een *nachtegaal* een tijdje hangen. *Sperwer* komt hier wel tot broeden, afwisselend op het grondgebied van Gent en Destelbergen.

Ongeveer de helft van de historische Rozebroeken ligt namelijk op het grondgebied van Destelbergen. De oppervlakte aan laaggelegen gronden is hier veel groter. Veel percelen zijn ingeplant met populieren maar hebben nog de kenmerkende dwarsloten op de hier ingebuisde Rozebroekbeek. Op een perceeltje met veel *zwarte elzen* deed ik trouwens in 2002 een bijzonder leuke vondst:

Door het omleiden van de beek ontstond een in bepaalde perioden zuurstofloze arm.

een geslaagd broedgeval van ijsvogel in de kluit van een omgevallen *schietwilg*, nota bene op een plek waar kinderen frequent ravotten. Tot op heden ontbreekt het echter aan interesse vanuit de gemeente Destelbergen voor dit gebied. Dat het hier particuliere eigendommen betreft, zal daar wellicht niet vreemd aan zijn. Maar ook onze Natuurpuntburen zijn niet echt warm te maken. Het lijkt maar niet te lukken om een gezamenlijk terreinbezoek af te spreken. Ergens wel begrijpelijk als je moet optornen tegen het veel grootser project Damvallei.

De plannen van de stad Gent

De stad Gent daarentegen heeft wel degelijk plannen met het gebied. Tijdens een hoorzitting op 15 oktober '01 werd de door de dienst Stedenbouw en Ruimtelijke Planning opgestelde structuurschets voor de ruime omgeving (80 hectare) van de site Sint-Baafskouter – Rozebroeken voorgesteld (<http://www.gent.be/gent/bestuur/hoorzit/20011015.pdf>). Deze behoorlijk ambitieuze structuurschets gaat uit van het herstel van het oude waterhuishoudingssysteem, dat de rol zal vervullen van een 'eco-drager' voor het met elkaar verbinden van een aantal biologisch waardevolle gebieden. Voor de voormalige stortterreinen voorziet de schets de inrich-

ting van een landschapspark. Hiervoor wordt naast de structuurschets ook een functiekaart weergegeven voor de opgehoogde terreinen op Gents grondgebied. Exclusief het sportcomplex voor actieve recreatie gaat dit over ongeveer tien hectare parkgebied.

Op basis van structuurschets en functiekaart maakte studie bureau 'Fris in het landschap' in opdracht van de stad vervolgens het voorontwerp van inrichting met als titel 'Fruitige Wildernis'. Op 21 september '03 vond de succesvolle infovergadering 'Het Parkement, een papieren en ook wel een echte tocht doorheen het toekomstige stadsdeelpark Sint-Baafskouter – Rozebroeken' plaats (<http://www.gent.be/plantsoenen/nieuws/n21/n21.htm>). Dit inrichtingsplan was een geslaagde evenwichtsoefening om alle functiewensen te verenigen, vertrekkende vanuit een ecologische visie.

In maart 2004 kon de stad de aankoop van de eigendom van de familie d'Anvers eindelijk afronden. Een tussenkomst van de Vlaamse Gemeenschap van bijna 2 miljoen euro was hiervoor reeds een tijdje voorzien. Dat het college twee maand voordien de familie een vijf jaar geldige verkavelingsvergunning verleende, maakte ongetwijfeld deel uit van

de verkoopsonderhandelingen. Het betreft een zone die planologisch inderdaad wel als woonzone is ingekleurd en als een afwerking van de Oscar Colbrandt-, Jos Verdegem en Kriekerijstraat wordt aanzien. Maar in ieder geval betekent het een serieuze hap in het feitelijk groengebied. Doordat het ook om stortgrond gaat, zou het bij de eigenlijke realisatie in het kader van het verlenen van de bouwvergunningen nog wel eens tot een juridisch steekspel kunnen komen. Feit is dat dit in ieder geval problemen oplevert voor de inrichting van het park. Leg je het voorziene fietspad 20 m diep in huidige groen zonder dat je zeker bent dat dit ooit onmiddellijk zal aansluiten op de straateinden?

Dat de vervuiling elke ingreep in het terrein zal blijven achtervolgen, werd voor de plannen van het park pijnlijk duidelijk. Over de problematiek van het fruit hadden we het al. Wat de bodemvervuiling betrof, leek het nogal mee te vallen daar OVAM geen sanering oplegde voor de voorziene parkfunctie. Maar recente wijzigingen in de VLAREBO-wetgeving omtrent grondverzet heeft naast een vertragende vooral een financiële impact. Het kostenplaatje van het ondertussen aangepaste inrichtingsplan (zonder consumeerbaar fruit) 'Prettige Wildernis', steeg tot meer dan het dubbel boven het oorspronkelijk aangegeven één miljoen euro. Lokale grond mag namelijk niet hergebruikt worden. Bijgevolg moet er heel wat geschrapt worden, moeten functiewensen tegen elkaar afgewogen worden en verdwijnt de verworven consensus als sneeuw voor de zon.

Het verschil tussen papier en praktijk

Het grootste slachtoffer dreigt in ieder geval het basisprincipe van de structuurschets te worden, met name het herstel van het oud waterhuishoudingssysteem als eco-drager. Dat dit misschien later zal gerealiseerd worden, samen met een herziening van het rioleringsstelsel door Aquafin, durven we betwijfelen. Als dit nu al geen prioriteit krijgt, wat garandeert ons dat dit later wel het geval zal zijn? Het park zal ondertussen waarschijnlijk voldoende gefacelift zijn (lees: proper gemaakt): een speelzone voor de jeugd, de educatieve infrastructuur in functie van de school, fietspaden en verharde wandelpaden, een hondenuitloopweide,... In die context nog extra geld voorzien voor natuurherstel, nadat er enkele jaren daarvoor reeds 750.000 euro in de inrichting van die locatie is gekropen... Welke schepen krijgt dat verkocht aan het college? En ja, je leest het goed: er wordt nu al een kwart minder voorzien dan oorspronkelijk de bedoeling was.

Op 24 september '04 mocht ASBR (zie kader) de leden van de raad van beheer van de Nederlandse stichting Oase, waaronder de bekende Ger Londo, rondleiden in de Rozebroeken. Dit is een vereniging van vrienden van natuurrijke tuinen, parken en plantsoenen waar ontwerper Jean-François Van den Abeele van 'Fris in het Landschap' actief lid van is. Aandacht van dergelijk eminent gezelschap voor 'ons stort' betekende voor ASBR alvast een hart

onder de riem. Het illustreert ook onze goede relatie met de ontwerpers.

Maar we vangen signalen op dat sommige beleidsverantwoordelijken dit niet echt appreciëren. We zochten tot nu toe nochtans nooit de confrontatie, zijn altijd de dialoog aangegaan en hebben zeer actief meegewerkt aan activiteiten zoals 'Het Parkement'. Als ons gevraagd werd niet naar de pers te stappen - zoals rond de vervuilingproblematiek net voor de aankoop - dan deden we dat ook niet. Als je dan in het onlangs voorgestelde ontwerp stedelijk milieubeleidsplan 2005-2009 (p. 88) leest over de participatie bij de inrichting van openbaar groen: "Het 'samen plannen' is intussen de standaard geworden.", dan fronsen wij toch onze wenkbrauwen.

Een beetje verder staat in datzelfde document: "Concrete projecten van participatie in het beheer van het openbaar groen zullen uitgewerkt worden in de Groene Vallei, Sint-Baafskouter, ...". De vertrouwensbasis om als ASBR hierin mee te stappen, is momenteel een beetje zoek. Maar laat ons niet vooruitlopen. De inrichting van het park is nog helemaal geen feit. Het definitieve inrichtingsplan moet (dit voorjaar?) nog voorgesteld worden en fase 2 van de verwerving van een aantal kleinere percelen is ook nog niet rond. ASBR blijft het in functie van de buurt en vertrekkend vanuit een ecologische visie op de voet volgen.

Zomer in de prettige wildernis van de Rozebroeken

ASBR

In het artikel vind je een aantal keren de wij-vorm terug. Dit slaat altijd op een aantal actieve buurtbewoners die sedert 2000 de gang van zaken rond het park op de voet volgen. Onze groep gaat door het leven als Actiegroep Sint-Baafskouter - Rozebroeken of kortweg ASBR. Bijzonder en ongetwijfeld dé sterkte van de groep is het feit dat de actievelingen vanuit zeer diverse interesses samen rond het toekomstige park en zijn buurt willen werken. Voorbeeld is het mooie logo dat ontworpen werd door onze lokale kunstenaar en actieve ASBRster An Liekens. De rode draad was evenwel altijd dat we allen een zo natuurlijk mogelijke inrichting van het park nastreefden. De erkenning als milieuvereniging door de stad sedert 2002 is dan ook terecht.

De kiem van de groep werd gelegd in 1999 naar aanleiding van de dreigende inplanting van een scoutslokaal in een randgebied van het moerasbosje. Dank zij onder meer de eigen studie rond het GNOP, waarin het bosje als biologisch zeer waardevol werd aangeduid, herstelde de stad Gent zijn eigen fout. Begin 2000 verscheen er dan een verkavelingsaanvraag van de familie d'Anvers. Ook al trokken ze deze aanvraag zelf terug in, hiermee ging de bal aan het rollen. Tot op dat moment beweerde het stadsbestuur namelijk dat de eigendomsverwerving een blijvend probleem was, mede doordat het om een vijftigtal erfgenamen ging die over de volledige wereld verspreid waren. Maar als je een vergunning kunt aanvragen, moeten er toch wel woordvoerders zijn die kunnen onderhandelen. Vier jaar later was de verkoop rond.

Sindsdien kwam ook ASBR zeer regelmatig samen en onderhiel-

den enkele gedrevenen regelmatig contact met ambtenaren en beleidsverantwoordelijken. Veel tijd ging er in het samen uitwerken van een visie rond de inrichting van het park. En met enige trots mogen we toch stellen dat in de functiekaart én het ontwerp van inrichting veel van onze overgemaakte ideeën zijn weerhouden.

Naast het volgen van het beleid en de plannenmakerij rond het park, proberen we het gebied ook te promoten in de buurt. Dit doen we door het bussen van 1.200 folders en het uithangen van affiches van activiteiten. Dit zijn enerzijds strikt parkgebonden initiatieven zoals natuur- en historische wandelingen al of niet in het kader van grotere manifestaties zoals Sint-Amandsberg – Cultuurberg 2002 en Open Monumentendag 2004. Maar anderzijds doen we ter promotie van park en ASBR nu ook al drie jaar mee aan de bloemenverkoop in het kader van 'Sint-Amandsberg Bloemenbuurt'. Recentste spruit is de succesvolle organisatie sedert 2003 van een nieuwjaarshappening met ter plaatse gebakken pizza én muziektredens op de plek waar planmatig een buurtontmoetingsruimte wordt voorzien.

Momenteel is het alle hens aan dek voor een groots kunstproject dat zijn orgelpunt moet krijgen in

het weekend van 28-29 mei. Hiervoor kunnen we rekenen op de financiële steun van de Koning Boudewijn Stichting in het kader van Buiten Gewone Buurt 2004 en van de Cera Foundation. Op de website van eerstgenoemde kan je als projectomschrijving trouwens het volgende lezen: "Opnieuw ontmoeten, nieuw ontmoeten, staan centraal in dit buurtproject. Noch de kerk, noch het buurthuis vormen het centrum, wel verlaten volkstuinen van Rozebroeken. De terreinen hebben een groot potentieel naar buurtcohesie, maar dit is nog lang niet bereikt. In afwachting van de herinrichting wil men via een kunstproject en webstek nu reeds de bredere buurt betrekken en tegelijkertijd ook de plannen en historische documenten tentoonstellen."

Wens je meer informatie over de Rozebroeken of ASBR? Contacteer gerust Renaat Daem (09/228.86.92) of Marc Batsleer (09/228.59.15).

